

Ortak Bir Ahlak Mümkün Mü?

Is There a Common Morality?

Vedat Menderes ÖZÇİFTCİ^a

Etik teoride - özellikle biyoetik teoride- son zamanların en önemli ve heyecan verici gelişmelerinden biri “Ortak Ahlak” kavramının ortaya çıkmasıdır. Biyoetik teorilerinin en etkili olanlarından bazıları bu kavramı, kendi sistemlerinin başlangıç noktası olarak kullanarak fikri desteklemektedirler.

Tüm insanların belirli ahlaki normlar öncesi teorik olarak ahlaki bir bilince sahip olduğu düşüncesi, ortak ahlak fikrinin çekirdeğini oluşturur. Bu iddiaya göre, insanoğlu, öldürmek, sözünde durmamak ya da yalan söylemek gibi eylemlerin temelinde yanlış bir şeylerin olduğunu sezmekte ya da bir başka deyişle bilmektedir. Bu tür kimi evrensel anlayışlar, böyle bir etik teorinin inşa edilmesinde ham veriler sağlamaktadır. Ayrıca, bazı ahlak teorisyenleri ahlak ile doğa bilimleri arasında bir analogi kurmayı önermektedirler.

Bazı ahlak teorisyenleri doğa ile kurulacak analogiden yola çıkarak, ahlaki senaryolar ekseninde insanların benzer yaklaşımlar sergileyeceğini varsaymaktadırlar. Bu iddia, insanların farklı kültür ve yerlerde olmalarına rağmen, hemen hemen hepsinin belli ve belirli ahlaki gerekliliğin farkında olduklarını öne sürer. Bazı davranışlar bir anlamda genellikle yanlış iken, bazıları ise genellikle doğrudur. Benzer şekilde bazı karakter özellikleri övgüye layık görülürken, bazıları ise çoğu zaman kabahat sayılırlar. Aynı zamanda hiçbir ortak ahlak kuramcısı, kimi nedenler, yanlış sezgiler veya basit anlama hataları gibi durumların etkisiyle soyut ahlaki normların farklı algılanması durumunu reddetmez. Elbette, farklı kültürlerde insanlar normların farklı sınırlarını tanıyacak, farklı terimleri belirleyecek ve deneyimleri için farklı teoriler inşa edecektir. Temel görüş, farklı kültürlerde çok farklı ifade ediliyor olmasına karşın, insan öldürmenin genellikle yanlış olduğundan söz edilebilmesidir. (Buna atıfla, hayatın kutsallığı, yaşam hakkı, masum insanların öldürmesinin yasaklanması gibi kavramlar türetilir. Tabii ki, kendini savunmak için öldürmek, savaş anında öldürmek gibi tersi durumlar da aynı kavramın altında varlığını sürdürebilmektedir.) Doğal olarak, farklı zamanlarda ve yerlerde insanların farklı dilde normları ifade şekli ve farklı teorilerde onları kullanmaları farklılıklar gösterebilmektedir. Bununla birlikte, ortak ahlak teorisyenlerinin temel iddiası, tüm normal ve ahlaki kişiler tarafından paylaşılan ilksel bir ahlaki fikrin var olmasıdır. Ortak ahlak kavramı biyoetik teorileri için bir başlangıç noktası olarak hizmet etmiştir. Bernard Gert, Charles Culver ve Danner Clouser yazmış oldukları *Bioethics: A Return to Fundamentals* (1997) adlı kitapla Tom Beauchamp ve James Childress’in *Principles of Biomedical Ethics*’in ilk edisyonundan bugüne değin tüm basımlarında ortak ahlak kavramının izlerine rastlanmaktadır (1).

Bernard Gert yaşam için önemli bir soruya odaklanmıştır: Ahlak için gerekli koşullar var mıdır ve varsa bunlar nelerdir? Onun bu soruya cevabı, ahlakın tüm rasyonel yaratıklar için geçerli bir kamu sistemi olması için gerekli özelliklere sahip olduğudur (2). Kendisi bunu bir “ortak ahlak” olarak değerlendirirken, ortak ahlak sistemini tüm düşünen insanlar tarafından, genellikle dolaylı olarak, kendi ahlaki kararlarını verme sürecinde kullandıkları bir ahlak temeli olarak görmektedir (3). Gert’e göre, ortak ahlak, bir nevi evrensel ahlaki kurallar kümesi olarak değerlendirilebilir. Örneğin, sözünde durmak, öldürmemek ve benzeri ilkeler gibi.

^aHacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencisi ✉ v.m.ozciftci@gmail.com
Gönderim Tarihi: 26.12.2016 • Kabul Tarihi: 17.03.2017

Doğal olarak Gert, ortak ahlakın önemini tartışan tek kişi değildir. Aslında terim Gert tarafından kullanımının öncesinde (3), Alan Donagan'ın çalışmalarının ekseninde de yer almıştır. Beauchamp and Childress'in çalışmalarının temel taşı olan *The Principles of Biomedical Ethics*'in (1994) IV. edisyonunda ortak ahlak terimi, "insan davranışlarının sosyal olarak kabul edilen normlarını kapsar" ve "öğrenilebilir normlardan oluşan bir ilkeler bütünü" içeren sosyal bir kurumdur" biçiminde ifade edilmektedir (5). 2001 yılında yayınlanan V. edisyonda, "ortak ahlak her yerde tüm kişileri bağlayan ahlaki normları içermektedir" gibi bir ifadeye yer verilir. Ve nihayet VI. baskıda, "Tüm kişiler tarafından paylaşılan normlar kümesi, ahlaki taahhüt... [Bu] tüm kişilere ve her yerde uygulanabilir (...) ve bu standartlara göre tüm insan davranışları değerlendirmeye müsait" denilerek kavram karakterize edilmeye çalışılmıştır (7).

Beauchamp ve Childress'a göre, ortak ahlakın merkezi, bir genel ilkeler kümesini içermekle beraber; bu ilkelerin ahlaki yargıların gerekçelendirilmesinde kullanılması sırasında somut bağlamda birbirlerine dengelenmesi gerekmektedir. Onlar da ortak ahlak tarafından belirlenmeyen yerel ahlaki normların varlığını kabul etmektedirler (6). Ortak ahlak teorisinin tam olarak belirlenemeyen içeriği ve kavramsal boşluklarına rağmen, çok genel ve sık sık çelişen, özerklik, zarar vermeme, yararlılık ve adalet ilkeleri ile ahlaki yargıların gerekçelendirilmesinde normatif bir kaynak yaratma yoluna gitmişlerdir. Bu temel ilke, biyoetikte ortak ahlak temelli teorisinin merkezinde yer almaya devam etmektedir (7).

Ortak ahlakın varlığı üzerine tartışmalar surmese de, somut bir şekilde ahlaki normların özünü öğrenmek, insanlığın ve ürettiği sistemlerin daha iyi bir geleceğe ulaşmasında yarar sağlayabilir. Evrensellik yanılma payı içermesine karşın, uyumsuz bir ideal değildir. Bilimde teoriler kendi ispatlarını üretirken, rakip teorilerle anlaşmazlıklarını gidermeye yönelik ortak bütünü kapsamaya çalışan bir çatı kurma yolunda ilerleyen yöntemler kullanılmaktadır. Bu açıdan bilim bir uzlaşma meselesi olmasının yanında bir normatif kuruluştur. Aynı şeyi ahlaki bir çatının varlığı için söylemek mümkün müdür? İlerleyen çalışmalarla bunun üzerine söyleyecek çok sözümüz olacağı benziyor.

Kaynaklar

1. Veatch RM. Is there common morality? *Kennedy Institute of Ethics Journal*, Vol. 13, No. 3, 189–192 The Johns Hopkins University Press 2003.
2. Gert B. *Morality: A New Justification of the Moral Rules* New York Oxford, University Press 1988.
3. Gert B. *Common Morality: Deciding What to Do*. New York Oxford, University Press 2004.
4. Donagan A. *The Theory of Morality*. Chicago University of Chicago Press, 1977.
5. Beauchamp TL. Childress JF. *The Principles of Biomedical Ethics* 4 th ed. New York Oxford University Press 1994.
6. Beauchamp TL. Childress JF. *The Principles of Biomedical Ethics* 5 th ed. New York Oxford University Press 2001.
7. Beauchamp TL. Childress JF. *The Principles of Biomedical Ethics* 6 th ed. New York Oxford University Press 2009.